

Notitie Ambitiebepaling differentiatie

Beschrijving

opdrachtgever	Mirjam Woutersen, directeur LIC
opdrachtnemer	Werkgroep differentiatie (trekker: Floor van der Boon)
link met andere kaders	In het document wordt verwezen naar theoretische verkenning 'Differentiëren in de klas'. Sluit aan bij Ambitie 2020 en Onderwijsvisie (2014)
korte samenvatting	Deze notitie schept een kader om binnen de academies en opleidingen in gesprek te gaan over differentiatie, om zodoende de eigen ambitie te bepalen. De notitie gaat in op wat differentiatie is en welke argumenten er zijn om te differentiëren. Vervolgens wordt ingegaan op 'differentiëren voor wie' en worden diverse onderdelen aangeduid waarop je kunt differentiëren, voorzien van voorbeelden. Daarna worden de krachten benoemd die van invloed zijn op (de mogelijkheden tot) differentiatie: waar moet je rekening mee houden als je wilt differentiëren?
geldend voor	Avansbreed
looptijd	Ambitie 2020
type kader	Instrument
Actualiteit	Groen

Colofon

datum	7-4-2016
auteurs	Werkgroep differentiatie (trekker: Floor van der Boon)
status	In ontwikkeling (betreft een gebruiksklaar document dat voortdurend doorontwikkeld zal worden)
vaststelling	n.v.t.

INSTRUMENT

Ambitiebepaling Differentiatie

status	Ter instemming MT LIC	contactpersoon	Floor van der Boon
versie	1.1	telefoon	(088) 525 88 93
datum	07-04-2016		
onderwerp	Ambitiebepaling Differentiatie		
van	Werkgroep differentiatie		

Inleiding

Samen het maximale uit jezelf halen. Avans Hogeschool heeft in de onderwijsvisie haar ambitie verwoord: het afleveren van startbekwame en toekomstbestendige beroepsprofessionals. We spelen adequaat in op diversiteit, op verschillen tussen (groepen) studenten. Daarbij streven we naar persoonlijke aandacht, passende leerroutes en formatieve toetsing.

De ambitie van Avans Hogeschool is duidelijk. Eén van de uitgangspunten in de onderwijsvisie is dat elke opleiding differentiatie biedt in het onderwijsaanbod. De invulling die elke opleiding hieraan geeft, is vrij. Zoals er geen one-size-fits-all aanpak voor studenten kan bestaan, is er ook behoefte aan het erkennen en benutten van de verschillen tussen opleidingen. Daarom bepaalt elke opleiding haar eigen ambitie op het gebied van differentiatie.

Deze notitie schept een kader om binnen de academies en opleidingen in gesprek te gaan over differentiatie, om zodoende de eigen ambitie te bepalen¹. De notitie gaat in op wat differentiatie is en welke argumenten er zijn om te differentiëren. Vervolgens wordt ingegaan op 'differentiëren voor wie' en worden diverse onderdelen aangeduid waarop je kunt differentiëren, voorzien van voorbeelden. Daarna worden de krachten benoemd die van invloed zijn op (de mogelijkheden tot) differentiatie: waar moet je rekening mee houden als je wilt differentiëren? De notitie kan een leidraad zijn bij het bepalen van de ambitie op het gebied van differentiatie binnen domeinen, academies en opleidingen. Om het proces van ambitiebepaling te ondersteunen, worden enkele voorbeeldvragen benoemd die hierbij gebruikt kunnen worden. De laatste paragraaf beschrijft hoe verder te gaan na het bepalen van de ambitie.

Wat is differentiatie?

De Dikke van Dale omschrijft differentiatie als "splitsing van een oorspronkelijk homogeen geheel in delen met een eigen karakter en samenstelling". Het werkwoord differentiëren betekent "onderscheid maken". Binnen het onderwijs zien we differentiatie als een manier om om te gaan met de verschillen tussen studenten (instroom) en om tegemoet te komen aan de diversiteit aan behoeftes op de arbeidsmarkt (uitstroom).

Flexibilisering is een veelgehoorde term die dicht tegen differentiatie aanligt. Het kan worden omschreven als het veranderingsproces in de onderwijsorganisatie dat het mogelijk maakt om

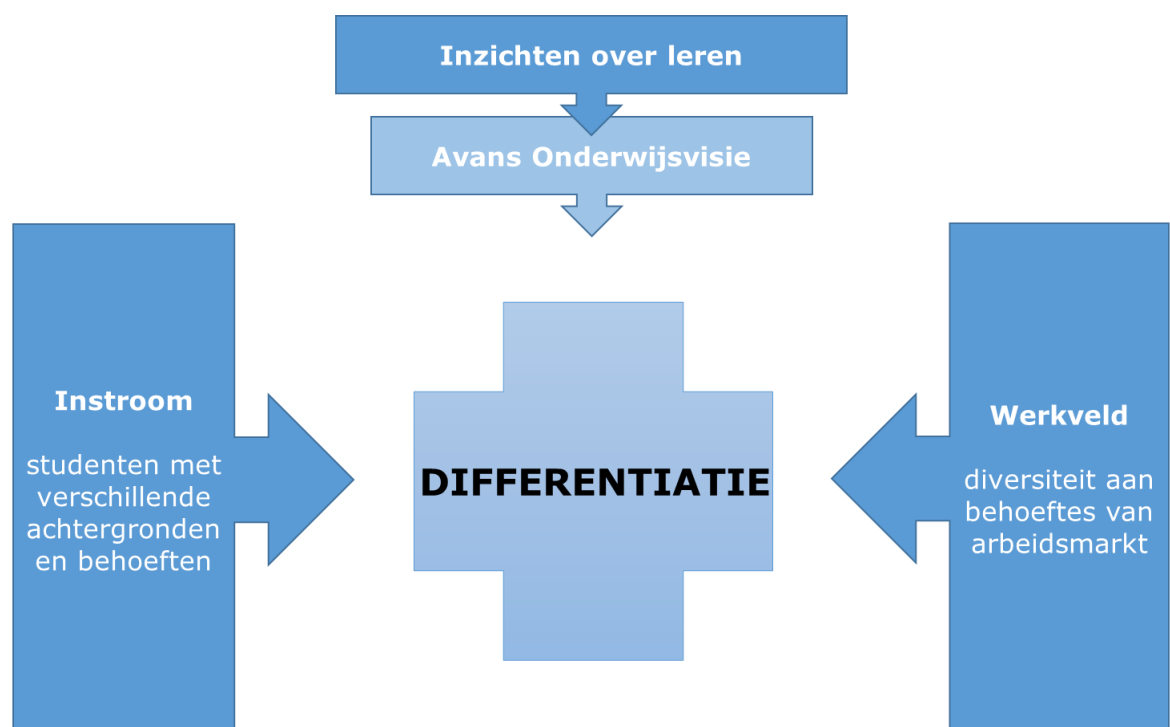
¹ De notitie *Ambitiebepaling Differentiatie* is een ontwikkeldocument. Op basis van ervaringen van opleidingen kunnen we de notitie verrijken. Daarom horen we graag je bevindingen, wanneer je deze notitie gebruikt. Hiervoor kan je contact opnemen met Floor van der Boon (fa.vanderboon@avans.nl).

in te spelen op verschillen tussen studenten en de diversiteit aan behoefte op de arbeidsmarkt. Anders gezegd omvat flexibilisering de activiteiten die worden ondernomen in de onderwijsorganisatie om differentiatie mogelijk te maken.

Deze notitie richt zich op differentiatie op curriculumniveau en gaat niet in op hoe de individuele docent in zijn klas omgaat met verschillen tussen studenten².

Waarom differentiëren?

Argumenten om te differentiëren zijn grofweg te verdelen in drie categorieën: verschillen tussen studenten en hun behoeften, variatie in vraag van de arbeidsmarkt en inzichten ten aanzien van leren.

De instroom van Avans is heel divers. Een one-size-fits-all benadering voldoet niet om studenten met deze verschillende achtergronden en behoeften goed te bedienen. Bij verschillen tussen studenten en hun behoeften kun je denken aan verschil in studiesucces tussen studenten met diverse achtergronden. Bijvoorbeeld een hogere uitval van studenten die in de vooropleiding een bepaald vak niet hebben gevolgd. Ook de verschillende interesses en leervoorkeuren van onze studenten kunnen aanleiding zijn om te differentiëren.

Daarnaast kunnen de wensen van het werkveld aanleiding zijn om te differentiëren. Bijvoorbeeld als er behoefte is aan meer werknemers op Ad-niveau. Of als het werkveld behoefte heeft aan specialisten in bepaalde onderdelen van het vakgebied.

² Een eerste theoretische verkenning van dit onderwerp is gedaan, zie "Differentiëren in de klas" van Suzanne Salcedo, LIC

Naast deze impulsen vanuit de in- en uitstroom om te differentiëren, kun je ook vanuit je visie op en inzichten over leren beredeneren waarom er gedifferentieerd moet worden. Zo is motivatie van groot belang bij het leren: hoe groter de motivatie, hoe beter de focus en hoe beter het werkgeheugen bijdraagt aan de verwerking van informatie tot nieuwe kennis in het lange termijngeheugen. Autonomie is één van de psychologische basisbehoeften die bijdragen aan motivatie. Door studenten de mogelijkheid te geven zelf richting te geven aan hun studie, dragen we bij aan hun motivatie. Theorieën als 'appreciative inquiry' en positieve psychologie wijzen daarnaast op het belang van het stimuleren van aanwezige talenten als tegenhanger van het accent op wat studenten nog niet kunnen en het wegwerken van tekorten. De onderwijsvisie van Avans sluit hierop aan.

Andersom kun je ook beredeneren waarom niet differentiëren geen optie is. De ambitie van Avans is studenten op te leiden tot startbekwame professionals met een lerende, onderzoekende, ondernemende en verantwoordelijke houding. Een ambitie die niet kan worden gerealiseerd in een omgeving waarin studenten zelf geen sturing hoeven te geven aan hun eigen ontwikkeling. Studenten de ruimte bieden, maar ook 'dwingen' om keuzes te maken is voorwaardelijk om deze houdingsaspecten te ontwikkelen en daarmee de ambitie waar te maken.

Als vergezicht is er ook nog een vierde argument voor differentiatie: de toenemende wens van studenten om te 'flexstuderen'. De discussie over de student als klant is nog volop gaande en een eerste experiment met betalen per studiepunten start in 2016-2017 (bij UvA en HvA). Ook binnen Avans, bij AVD, wordt volop geëxperimenteerd met flexibel onderwijs. Indien deze ontwikkeling zich doorzet, zal het veel impact hebben op differentiatie in het hoger onderwijs.

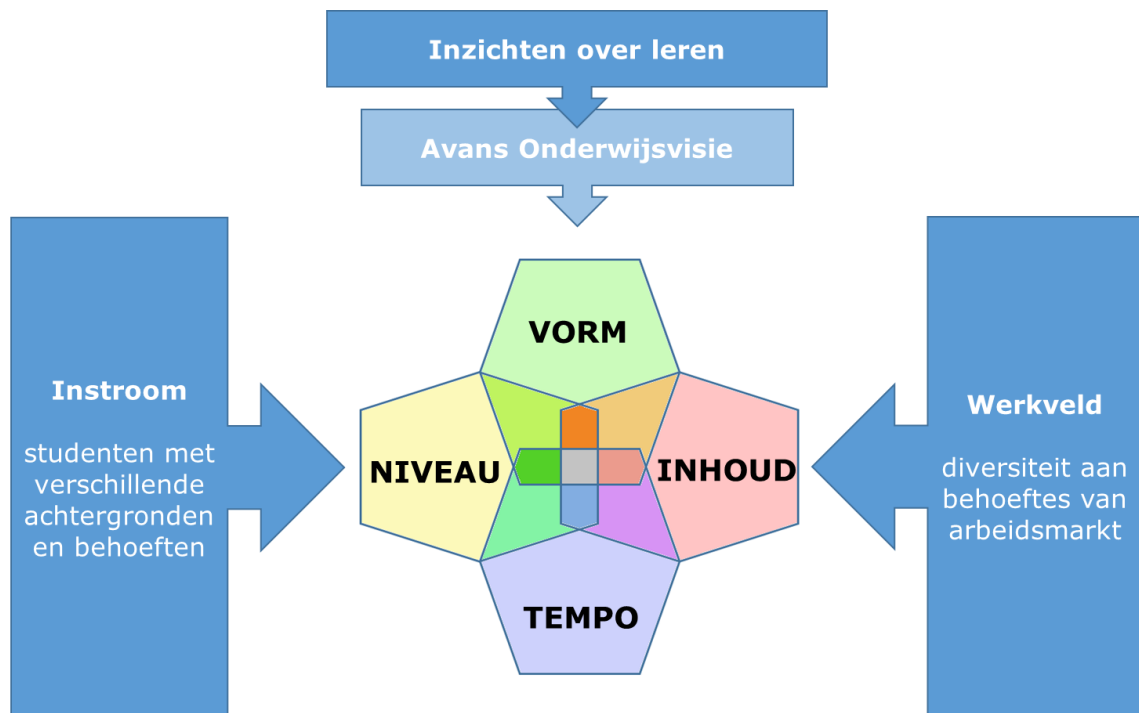
Differentiëren voor wie?

In de huidige onderwijspraktijk zien we vooral veel differentiatiemogelijkheden voor de getalenteerde of excellente student en voor de zwakkere student, bijvoorbeeld challenge programmes en bijspijkercurricula's. Er is minder aandacht voor de 'nominale student', geen hoog- of laagvlieger, als het gaat over differentiatie.

Bij het bepalen van de ambitie op het gebied van differentiatie is het belangrijk om te beargumenteren welke studenten je hiermee wilt bedienen. Uiteraard hangt dit samen met de redenen die je hebt om met differentiatie aan de slag te gaan. Als bijvoorbeeld blijkt dat een deel van de studentenpopulatie een relatief hoge uitval laat zien, kun je kiezen voor differentiatie gericht op dat deel van de populatie. Echter als je redeneert dat het voor het ontwikkelen tot een startbekwame professional noodzakelijk is om studenten zelf keuzes te laten maken, dan zal je voor de gehele studentenpopulatie differentiatiemogelijkheden in het curriculum moeten inbouwen.

Waarop kan je differentiëren?

Differentiatie binnen het onderwijs kan vele vormen aannemen, waarbij de voortdurende ontwikkelingen op het gebied van ICT bijdragen aan de verscheidenheid waarin differentiatie kan worden toegepast. We onderscheiden hier vier factoren waarop je kunt differentiëren: niveau, tempo, inhoud en vorm. In veel gevallen wordt een combinatie van één of meer van deze factoren ingezet.

Differentiëren in niveau

Bij differentiëren in niveau kan je denken aan het inrichten van onderwijs op groepen studenten van verschillend niveau, bijvoorbeeld speciaal aanbod voor de zwakkere student of juist voor excellente studenten. Veel opleidingen binnen Avans bieden excellentieonderwijs aan, soms in de vorm van een compleet 'plusprogramma', soms in een wat kleinere vorm, zoals extra opdrachten. Veelal extra-curriculair, maar soms ook binnen het programma, zoals de proftaken voor excellente studenten bij ATGM. Binnen domeinen wordt gewerkt aan zogeheten challenge programmes. Door te werken met losse challenges (in tegenstelling tot een volledig plusprogramma), bied je ook studenten de ruimte die eenmalig willen deelnemen aan een extra module, bijvoorbeeld omdat het thema hen sterk interesseert. Voor zwakkere studenten zijn er bijvoorbeeld bijspijker cursussen. Ook zijn er bij veel academies peer tutoring trajecten, bijvoorbeeld voor wiskunde bij AB&I, AI&I en AFM, of voor thermodynamica bij AE&I.

Een andere mogelijkheid is differentiatie op eindniveau. Bekende vormen zijn natuurlijk de verschillende diploma's waarvoor we kunnen opleiden (associate degree, bachelor, master). Binnen Avans hebben we bijvoorbeeld al Ad's in het economisch domein en masters binnen de kunstopleidingen.

Differentiëren in tempo

De gangbare studieduur van een bachelor is momenteel vier jaar. Bij differentiëren in tempo kan je denken aan aanpassingen in de curricula om studenten sneller of juist langzamer door de studie te laten gaan. Een voorbeeld zijn opleidingen waarin vwo'ers en/of mbo'ers met een bepaald profiel de propedeuse in een half jaar kunnen behalen (zoals bedrijfseconomie van AFM en AAFM) of mbo'ers die een vrijstelling voor stage kunnen krijgen (bij Informatica, AE&I). Meestal gaat het dan om vrijstellingen, waarbij het overige onderwijs dat de student

volgt niet intensiveert of anderszins wijzigt. Een voorbeeld waarin dit wel het geval is, is de Fontys Pabo in Den Bosch. Op basis van getoonde bekwaamheid in de propedeuse kunnen studenten deelnemen aan een zogenaamd turbotraject, waarin ze jaar 2 en 3 in één jaar doen. Dit jaar bestaat uit een combinatie van drie dagen stage en twee dagen onderwijs.

Differentiëren in inhoud

Differentiëren in inhoud kan je zowel op programmaniveau als binnen vakken toepassen. Op programmaniveau gaat het over de vraag welke kennis, vaardigheden en competenties de basis zijn voor elke studenten, en welke inhoud facultatief is. Dit vergt uiteraard afstemming met het werkveld. Het zou kunnen uitmonden in een curriculum waarin een deel van de vakken verplicht is voor elke student, en een ander deel een ruim keuzeaanbod vormt waaruit een student enkele onderdelen dient te kiezen. Bij de opleiding IBMS van ASIS kunnen studenten bijvoorbeeld een keuze maken tussen diverse vreemde talen. Ook bij AMBM (capita selecta) en AVB ('maatwerktrajecten') kunnen studenten inhoudelijke keuzes maken om hun profiel te verbreden of verdiepen. De minor en de keuze tussen diverse uitstroomprofielen (IBMS (ASIS) heeft vier majors en ook Integrale Veiligheidskunde (AVB) is bezig met het definiëren van uitstroomprofielen) zijn andere al bestaande voorbeelden van differentiatie op inhoud.

Differentiëren binnen vakken gaat over de keuzemogelijkheden die je studenten binnen een vak aanbiedt, bij SPH bijvoorbeeld kunnen studenten kiezen op welk actueel thema ze verder willen inzoomen binnen het vak 'werkveld in beweging'. Dit maakt het mogelijk om aan te sluiten bij de interesses en leerbehoeften van studenten. Binnen de stage en het afstuderen gebeurt dit al.

Differentiëren in vorm

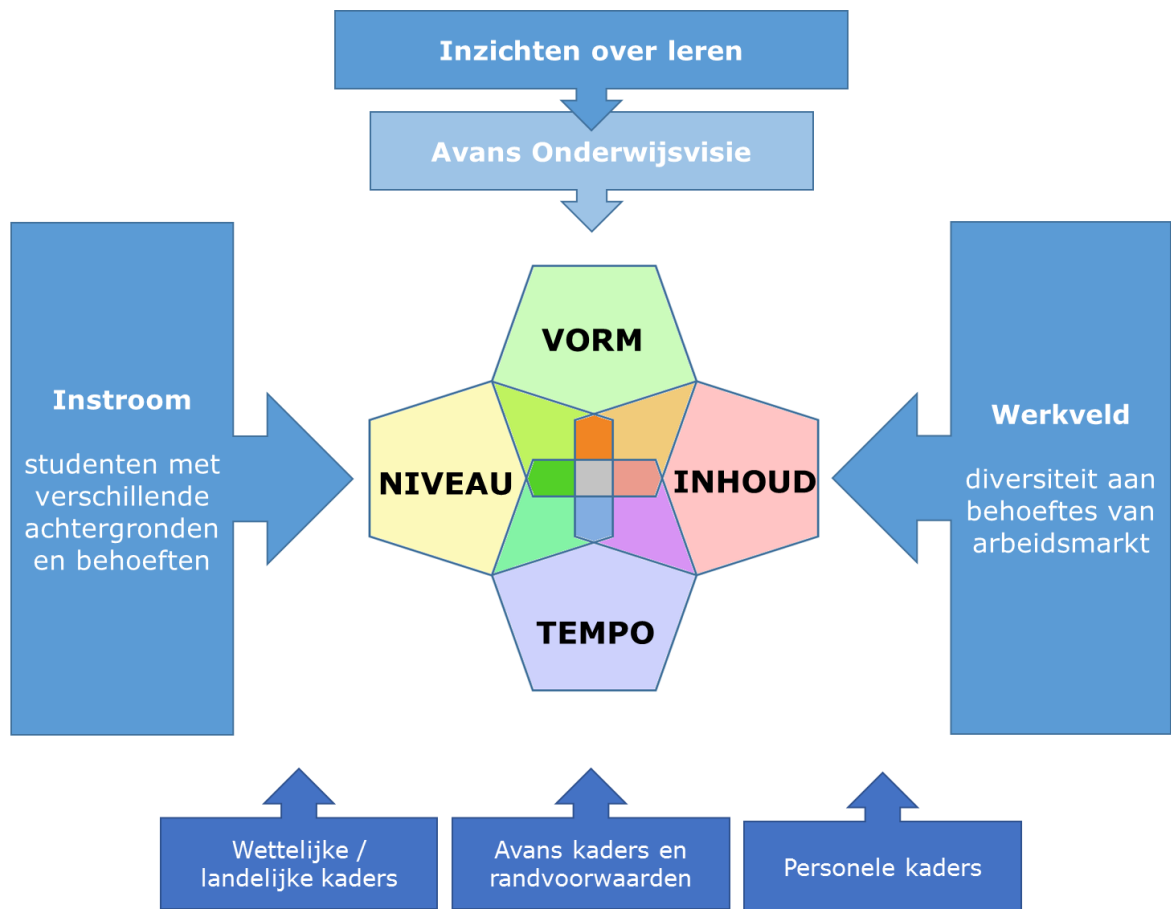
Differentiëren in vorm gaat het over de didactische aanpak die je kiest. Het kan bijvoorbeeld gaan over de keuze die je studenten biedt om een college live in de collegezaal bij te wonen, of in plaats daarvan video's over hetzelfde onderwerp online te bekijken. Of zelfs de studenten vrij laten in hoe zij bepaalde leeruitkomsten behalen, een aanpak die momenteel bij AVD verder wordt uitgewerkt. Andere voorbeelden zijn het Ondernemerslab bij SBRM (AMBM) en de minor Business 2030 van AAFM, waarin studenten op eigen wijze competenties verwerven. Ook in de scholing en certificering van docenten op het gebied van toetsing (BKE) wordt gedifferentieerd in vorm. De certificeringsvorm is voor iedereen gelijk maar docenten kunnen kiezen voor zelfstudie, coaching on the job of het volgen van een training om de leerdoelen te behalen.

Waar moet je rekening mee houden als je gaat differentiëren?

Zoals hierboven aangegeven kunnen er diverse redenen zijn om te differentiëren. Zowel vanuit de instroom als de uitstroom en vanuit visie op leren zijn er invloeden op de keuzes die je maakt in de differentiatieaanpak.

Naast deze meer inhoudelijke invloeden, zijn er ook zaken in de context die van invloed zijn op de differentiatieaanpak. Denk aan:

- wettelijke en landelijke kaders, zoals accreditatiekaders en competentieprofielen;
- interne kaders en randvoorwaarden binnen Avans, zoals beschikbare ruimtes, het roosterritme van onderwijs- en toetsweken en andere onderwijslogistieke zaken;
- personele kaders, zoals professionaliteit van docenten en werkdruk.

Deze kaders zijn niet altijd vastomlijnd. Je kunt ook de vraag stellen of de kaders opgerekt kunnen worden, in plaats van vast te stellen dat het kader een differentiatiewens belemmert. Kunnen we bijvoorbeeld een docentenpool inrichten om uitwisselen van docenten te faciliteren? En hoe borgen we het eindniveau met al die verschillende leerroutes?

Ambitie bepalen

Het bovenstaande geeft je input om binnen je academie of opleiding ambitie te bepalen. We adviseren je om dit te doen in een diverse groep van studenten, docenten en vertegenwoordigers uit het werkveld. Beantwoord met deze groep vragen als:

- Is er directe een aanleiding om te differentiëren? Bijvoorbeeld ingegeven vanuit de instroom? Of vanuit de behoeftes van de arbeidsmarkt (bijv. behoefte aan meerdere uitstrooprofielen)?
- Is er een indirecte aanleiding om te differentiëren? Denk bijvoorbeeld aan de wens of de visie om studenten meer zelfsturend op te leiden.
- Op welke (groep of groepen) studenten heeft de aanleiding betrekking? (oftewel: wie merkt hier straks iets van?)
- Aan welk type differentiatie is er behoefte? Differentiatie in de vorm van het onderwijs, het niveau waarop men studeert, de inhoud van het curriculum of het

status Ter instemming MT LIC

datum 05-02-2016

pagina 7 van 7

tempo waarop de studenten studeren? Verschilt dit nog tussen gedefinieerde groepen (zie vraag c)?

- e) Welke initiatieven t.a.v. differentiatie lopen al? Wat was het doel daarvan, hoe is het ontworpen en wat is het resultaat of effect?
- f) Toets deze initiatieven aan de bij vraag a, b, c en d gedefinieerde aanleiding, groepen en behoeftes. Wat zijn mogelijke verbetering aan het bestaande aanbod, wat zijn mogelijkheden voor nieuw te ontwikkelen aanbod?
- g) Als je met deze mogelijkheden voor differentiatie aan de slag gaat, tegen welke 'kaders' loop je dan aan? Welke belemmeringen zijn er in je curriculum (bijv. is er bepaalde inhoud die je hiervoor los moet laten, om ruimte te maken voor differentiatie?), in beleid (bijv. accreditatiekaders of de jaarkalender van Avans), in personeel (bijv. veranderende rol van docent)? Zijn deze kaders op te rekken?

Het LIC kan je opleiding ondersteunen bij het vormgeven van een brainstormsessie over dergelijke vragen. Resultaat van zo'n sessie is een opleiding-eigen ambitiebepaling t.a.v. differentiatie in het onderwijs.